

УДК 911.3: 796.5

Коломієць Катерина Василівна,
кандидат географічних наук

Одеський національний університет імені
І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна,
e-mail: kolomiyets@onu.edu.ua

Сич Віталій Андрійович,
кандидат географічних наук, доцент

Одеський національний університет ім.
І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

ТРАНС'ЄВРОПЕЙСЬКА МЕРЕЖА ТУРИСТИЧНИХ ПІШОХІДНИХ МАРШРУТІВ

Мета статті полягає в дослідженні мережі туристичних пішохідних маршрутів на довгу дистанцію, які проходять через всі країни Європи.

Методичні засади дослідження полягали в синтезі та аналізі зібраного літературного та картографічного матеріалу. Основними методами дослідження є порівняльно-географічний, описовий, аналітичний, літературний.

Результати. Розглянуто туристичні маршрути, які були запроваджені та підтримуються Європейською асоціацією пішохідного туризму, а також принципи створення та критерії категоризації нових туристичних маршрутів.

Наукова новизна. Представлена робота є узагальненням відомостей про розвиток мережі пішохідних маршрутів на довгу дистанцію у Європі.

Практична значимість. Приведено характеристика існуючих пішохідних маршрутів та надано критерії, дотримуючись яких, в Україні можливо також створювати або долучитись до існуючої європейської мережі пішохідних шляхів.

Ключові слова: пішохідний туризм, сертифікація пішохідних маршрутів, Європейська асоціація пішохідного туризму, Е-стежки.

УДК 911.3: 796.5

Коломієц Катерина Васильевна,
кандидат географических наук

Одесский национальный университет имени
И. И. Мечникова, г. Одесса, Украина,
e-mail: kolomiyets@onu.edu.ua

Сыч Виталий Андреевич,
кандидат географических наук, доцент

Одесский национальный университет имени
И. И. Мечникова, г. Одесса, Украина

ТРАНСЪЕВРОПЕЙСКАЯ СЕТЬ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПЕШЕХОДНЫХ МАРШРУТОВ

Цель статьи заключается в исследовании сети туристических пешеходных маршрутов на длинную дистанцию, которые проходят через все страны Европы.

Методические основы исследования заключались в синтезе и анализе собранного литературного и картографического материала. Основными методами исследования является сравнительно-географический, описательный, аналитический, литературный.

Результаты. Рассмотрены туристические маршруты, которые были введены и поддерживаются Европейской ассоциацией пешеходного туризма, а также принципы создания и критерии категоризации новых туристических маршрутов.

Научная новизна. Представленная работа является обобщением сведений о развитии сети пешеходных маршрутов длинной дистанции в Европе.

Практическая значимость. Дана характеристика существующих пешеходных маршрутов Европы и рассмотрены критерии, используя которые, в Украине возможно также создавать или присоединиться к существующей европейской сети пешеходных путей.

Ключевые слова: пешеходный туризм, сертификация пешеходных маршрутов, Европейская ассоциация пешеходного туризма, E-тропы.

UDC 911.3: 796.5

Kolomiyets Kateryna Vasylivna,
PhD in Geography,

Odesa I. I. Mechnikov National University,
Odesa, Ukraine

e-mail: kolomiyets@onu.edu.ua

Sych Vitaliy Andriyovych,
PhD in Geography, Associate Professor

Odesa I. I. Mechnikov National University,
Odesa, Ukraine

TRANS-EUROPEAN NETWORK OF TOURISM LONG DISTANCE PATHS

The purpose of the paper is to explore a network of long distance hiking trails that pass through all of Europe.

Methodological basis of the research was the synthesis and analysis of the collected literary and cartographic material. The main methods of research are comparative-geographical, descriptive, analytical, and literary.

Results. The tourist routes, which were introduced and supported by the European Ramblers' Association are considered, as well as the principles of creating and criteria for categorizing new tourist routes.

Scientific novelty. The presented paper is a synthesis of information on the development of a long distance network of hiking trails in Europe.

Practical significance. The characteristics of existing hiking trails are given and criteria based on which, in Ukraine, it is also possible to create or add to the existing European network of hiking trails.

Keywords: walking tourism, certification of the trails, European Ramblers' Association, E-paths.

Постановка проблеми. В останній час можна спостерігати зміни в туристичних перевагах європейців. Якщо звичайно наші західні сусіди виїжджали за кордон і відвідували, наприклад, самі романтичні міста Європи, то декілька останніх років головний тренд в Європі - провести відпустку у своїй країні і, нарешті, звернути увагу на те, що є у них, європейців, прямо перед їх дверима. Найбільш улюблена туристична розвага - пішохідний туризм. Інфраструктура цього виду туризму в Європі дійсно дуже розвинена, але саме тепер вона отримує нові поштовхи в розвитку. Зараз багато європейців у вихідні виходять "на стежки" і вивчають рідні країни. Такі стежки для пішохідного туризму мають багато рівнів - від локальних до транс'європейських довжиною до декількох тисяч кілометрів. Жителі нашої країни завдяки безвізовому режиму з країнами ЄС також можуть користуватись пішохідними туристичними маршрутами Європи, але, на жаль, інформації щодо них зовсім мало. Більш того, Україна володіє також значними туристичними ресурсами - серед яких унікальні культурні та природні ландшафти, які при відповідному маркуванні та обладнанні пішохідних стежок, можна приєднати до мережі європейських маршрутів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми геопросторової організації спортивного туризму висвітлені у працях Колотухи І. В., Грабовського Ю. А., Скалія О. В. та ін. Туристичні ресурси Європейського туристичного регіону розглядали Любіцева О. В., Смаль І. В, Кузик С. П. Основним системам знакування туристичних шляхів та проблемам маркування туристичних стежок присвяченні роботи Польової Г., Меліки І.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на активізацію досліджень в галузі спортивного туризму, різновидом якого є пішохідний, недостатньо розробленими залишаються питання особливостей пішохідного туризму в країнах Західної Європи. Саме тому *метою* нашої статті є аналіз існуючих маршрутів, та критерії виокремлення нових шляхів, які використовуються для розвитку пішохідного туризму.

Виклад основного матеріалу. Пішохідний туризм - один із видів спортивного туризму, основною метою якого є подолання туристами маршруту пішки пересіченою місцевістю з місця відправлення до місця прибуття за вказаний проміжок часу [1]. Кожен мандрівник, що вибирає для себе саме такий вид подорожей, може вільно орієнтуватися на свій рівень підготовки, підбираючи під свої вимоги і групу і спорядження. Згідно з класифікацією пішохідного туризму в англійських країнах його поділяють на більш простий - хайкінг (від англ. hike, hiking), і більш складний та тривалий - трекінг (від англ. trek, trekking). В рамках хайкінгу туристам необхідно долати маршрут, прокладений по добре обладнаним трасам. Як правило, в даному виді представлені досить легкі, хоча і тривалі маршрути, які нерідко вибирають для себе туристи саме з оздоровчою метою. Трекінг - це різновид пішохідних подорожей, які передбачають проходження маршрутів в гористій місцевості на висотах до 3000 м, він передбачає підбір простих трас, які не потребують особливо складної підготовки.

Однією з головних організацій, що займається розвитком пішохідного туризму в Європі, є Європейська асоціація пішохідного туризму (European Ramblers Association – ERA) [3]. Європейська асоціація пішохідного туризму (ЄАПТ) була заснована в Німеччині в 1969 році. До 1971 року вона складалася з 14 організацій, які представляли всього 6 країн. Сьогодні Асоціація включає в себе 61 організацію з 34 європейських держав (+ 2 організації з Марокко та Канади / США як спостерігачі). У цих організаціях в цілому більше 3 мільйонів окремих членів. Більшість організацій, що входять до ЄАПТ, мають більш ніж п'ятидесятирічний досвід роботи над створенням умов для пішохідного туризму (маркування доріг, будівництво туристичних притулків, оглядових майданчиків, кемпінгів тощо), а деякі з них існують вже більше сто років (найдавніша понад 150 років).

Цілі Європейської асоціації пішохідного туризму полягають в наступному:

- просуванні пішохідних та альпіністських заходів у Європі;
- створенні та позначенні 12 транс'європейських пішохідних стежок, захист цих та інших шляхів та забезпечення їхнього подальшого існування;
- розумінні та захисті сільської місцевості та просування принципів сталого розвитку;
- підтримці знань про європейську історію і культуру та захист її спадщини;
- зміцненні впевненості людей в тому, що фізична активність є однією з основних умов для здорового способу життя;
- прагненні до збереження права вільного доступу до природи, ця мета є вторинною для захисту природного середовища;
- посиленні взаєморозуміння між людьми через транскордонне співробітництво та організацію загальноєвропейських заходів.

У 2000 та 2001 рр. ЄАПТ організувала загальноєвропейську радіальну естафету по 10 різних пішохідних маршрутах, що вели від віддалених куточків Європи до Страсбурга. Всього на маршрутах на окремих етапах взяли участь понад 250 000 пішоходів. Більше 5000 мандрівників приїхали до Страсбурга на тиждень, і приблизно 13000 брали участь у фінальному параді через Страсбург. Девізом заходу була "Прогулянка до об'єднання Європи". Конференція, присвячена пішохідним мандрівкам, була організована в Страсбурзі в залі Шуменана Європейського парламенту, і саме там 28 вересня 2001 р. була прийнята "Страсбурзька декларація" в якій відзначається, що:

- пішохідний туризм об'єднує людей різних національностей та віку;
- пішохідний туризм не знає меж, ми мандруємо стежками, деякі з них зв'язують континенти протягом століть;
- мандрівники цінують культурну різноманітність Європи, вони поважають і піклуються про свою культурну спадщину і прагнуть зберегти це для майбутніх поколінь;
- мандрівники люблять регіональні, топографічні, екологічні відмінності, які можна знайти серед ландшафтів Європи. Вони передають знання про них і завжди прагнуть захистити навколишнє середовище. В той же час мандрівники усвідомлюють, що наші екосистеми не знають національних кордонів;
- пішохідний туризм вже є основним вкладником до європейського екотуризму та має потенціал як основна сила у відродженні сільських районів та економіки.

Для розвитку в'їзного і внутрішнього туризму, для пізнання потенціалу власної країни, ЄАПТ ініціювала створення та популяризацію Е-стежок (E-Paths) - європейських шляхів довгої дистанції, що проходять як мінімум через три країни. Вони з'єднують країни з північного мису Нордкап до Криту і від Атлантичного океану до Карпат і Чорного моря [3]. Е-стежки мають нумерацію від E1 до E11 (новий - на майбутнє: E12). Ці стежки позначені та підтримуються членами ЄАПТ. Е-стежки

використовуються на існуючих національних або регіональних пішохідних трасах, маркування яких в різних країнах Європейського туристичного регіону дещо відрізняється. Проте членами ЄАПТ було досягнуто домовленості визначити їх також з однорідним маркуванням: блакитний щит із жовтими зірками Європи, посередині якого знаходиться буква Е та відповідний номер Е-стежки. Під щитом також включена адреса веб-сайту Європейської асоціації пішохідного туризму.

Транс'європейський пішохідний маршрут **Е1** довжиною 7000 км бере початок на норвезькому мисі Нордкап проходить з півночі на південь крізь Швецію до Італії, через Німеччину, Данію та Швейцарію. Маршрут **Е2** протягнувся на 4850 км теж з півночі на південь, але на захід: через всю Великобританію до Середземноморського узбережжя Франції, через країни Бенілюксу. Стежка **Е3** довжиною 6950 км проходить від чорноморського узбережжя Болгарії через Угорщину, Словаччину, прикордонні райони Словаччини, Польщі та Чехії, Німеччини, Франції та зачіпає шматочок Іспанії на кордоні з Францією.

Один з найцікавіших та найдовших піших маршрутів - **Е4** - пролягає із заходу на схід на відстань 12000 км, уздовж середземноморського узбережжя Іспанії і Франції, через Альпи Швейцарії, Німеччини та Австрії, Угорщини до кордону з Румунією. Не всі відрізки цього маршруту марковані, так в Румунії маршрут ще не узгоджений. Маршрут **Е4** триває в горах Болгарії, потім по території материкової Греції з півночі на південь, захоплює острів Крит. Крім цього ділянка маршруту **Е4** на Кіпрі, між Пафосом і Ларнакою. Пішохідний маршрут **Е5** довжиною 2900 км пов'язує Атлантичне узбережжя Франції і саму північ італійської Адріатики. Маршрут **Е6** - простягається на 6300 км з самої півночі Фінляндії, через Швецію, Данію, Німеччину, Австрію, Словенію і після поромної переправи триває уздовж північного кордону Греції. Транс'європейський маршрут **Е7** має довжину 6000 км бере початок на Канарському архіпелазі, тягнеться по узбережжю Португалії, Іспанії, Франції, скрізь Італію до Словенії, Хорватії, Угорщини, Сербії.

Маршрут **Е8** розпочинається в ірландському Дубліні і далі простягається на 4500 км через Великобританію та Нідерланди, Німеччину та Австрію, крізь Румунію до Болгарії. Але цей шлях не завершено, є деякі прогалини на останньої ділянці в Болгарії. Цікавий прибережний маршрут довжиною 5500 км **Е9** - він пролягає уздовж узбережжя Португалії (з півдня на північ), уздовж Біскайської затоки Іспанії, Атлантичного узбережжя Франції, Бельгії і Нідерландів, є окрема ділянка в Великобританії (уздовж Ла Маншу), по німецькому і польському узбережжям, а також уздовж естонського узбережжя аж до кордону з Росією. Естонську ділянку поки не до кінця розроблено. Крім того, організатори хотіли б продовжити маршрут і по Латвії, і по Росії, але найближчим часом вони на це не розраховують.

Пішохідна траса **Е10** в два рази коротша за попередній маршрут, але також цікава. Вона починається у Фінляндії і прямує на південний захід

через німецький Потсдам, чеську Прагу, крізь Альпи до австрійського Зальцбургу та далі до італійського Бозену. Маршрут **E11** довжиною 2070 км простягається на схід майже рівнинною територією від голландського курорту Схевенинген, що розташований на Північному морі, через Нідерланди та Німеччину до Польщі. Узбережний маршрут **E12** самий невеликий за протяжністю -1800 км, бере початок від іспанського Сеута, що знаходиться на північному узбережжі Марокко напроти Гібралтару, далі прямує до Малаги та Барселони, крізь французькі Нім та Ніццу до італійських Генуї та Салерно, а закінчується на адриатичному узбережжі у словенському Копері.

Серед всіх цих цікавих маршрутів можна вибрати собі окремих відрізок та пройти його, по багатьом з них є путівники з детальним описом маршруту та картами. Для окремих маршрутів існують спеціальні сайти, які часто створювалися за підтримки місцевих громад, із всілякою інформацією стосовно маршрутів. Досить детальну інформацію щодо більшості Е-стежок можна знайти на веб-ресурсі *Traildino* [5], де розміщена найбільша база даних пішохідних стежок на довгі дистанції.

Щодо утворення абсолютно нових Е-стежок, то ці питання вирішуються на загальних зборах членів ЄАПТ. Якщо ж потрібно доповнити вже існуючу Е-стежку новим відрізком, або дещо змінити існуючий шлях, в такому випадку організація, що входить до ЄАПТ, пропонує ідею президиуму, який і вирішує, чи задовольняє нова секція вимогам щодо Е-стежок. Нова секція, або змінений відрізок стежки має бути представлений на щорічній конференції. Вся інформація, що стосується як існуючих, так і потенційних Е-стежок збирається секретаріатом та зберігається в електронному вигляді.

Найактивніші мандрівники за ініціативи ЄАПТ можуть бути нагороджені спеціальними сертифікатами. Так Сертифікат 1 (*E-Path Certificate 1*) надається за такими критеріями:

- пройдено один і той же Е-шлях в 3 різних країнах;
- в кожній з 3 країн 50 км маршруту пройдено пішки;
- подорож має бути завершена за 3 послідовних роки.

Сертифікат 2 (*E-Path Certificate 2*) можна отримати, якщо мандрівник виконує наступні вимоги:

- пройдено мінімум 6 різних Е-шляхів;
- на кожному з Е-шляхів мінімум 20 км пройдено пішки;
- мандрівка має бути завершена за 3 послідовних роки.

Треба зауважити, що оскільки стежки доволі протяжні, вони на певних відрізках мають як різну пізнавальну цінність, так і різну облаштованість для зручності пішоходів. ЄАПТ запропонувала надавати окремим відрізкам стежок своєрідний знак якості - логотип "*Leading Quality Trails – Best of Europe*" ("*Провідні якісні маршрути - найкращі в Європі*").

Процес доповнення новими відрізками існуючих Е-шляхів доволі непростий:

- по-перше, зацікавлений суб'єкт (туристська організація, національний парк, пішохідна група тощо) контактує з Асоціацією, щоб розпочати процес визначення якості необхідного відрізка Е-стежки;
- після цього ЄАПТ пропонує 2-денний європейський єдиний курс для оцінювачів у регіоні, які збирають дані, необхідні для оцінки якості на маршрутах, й оцінюють їх сильні та слабкі сторони. Таким чином, недоліки в якості маршруту можуть бути швидко виявлені та знайдені можливі варіанти модернізації.
- Якщо маршрут відповідає критеріям "Leading Quality Trails – Best of Europe", заявку на сертифікацію можна подати за допомогою ЄАПТ. Дані, зібрані на маршруті, незалежно оцінюються та аналізуються ЄАПТ. Кваліфікований персонал ЄАПТ проводить перевірки маршруту на місцевому рівні.
- Якщо результати перевірок є позитивними, маршрут отримує сертифікат "Leading Quality Trails – Best of Europe" на період 3 роки. Після цього часу, якість маршруту має бути перевірено знову. Знак якості може використовуватися в друкованих матеріалах та в Інтернеті для просування маркетингових переваг пішохідного маршруту саме в цій місцевості.

Оцінці підлягають тільки завершені пішохідні маршрути. Основна умова – мінімальна протяжність маршруту 50 км з триденною тривалістю. Винятком є довготривалі європейські пішохідні маршрути, які можуть кваліфікуватись і за одnodенними відрізками, якщо вони досягатимуть мінімально необхідну протяжність.

На період використання логотипу "Leading Quality Trails – Best of Europe" ініціатор сертифікації забезпечує утримання шляху та знаків у відповідному стані. Про роботу з упорядкування стежки систематично подається звіт для ЄАПТ. Ініціатор сертифікації зобов'язаний своєчасно залучити у процес сертифікації туристичного регіону всі зацікавлені сторони, а саме: лісові господарства, представників заповідників, місцеві установи, що відповідальні за розвиток туризму, об'єднання альпіністів, туристичні організації, власників або утримувачів земель та місцеві громади.

Треба відзначити, що критерії відбору пішохідних маршрутів доволі чисельні. Методологія оцінки, що базується на потребах туристів, була розроблена під керівництвом ЄАПТ. Різноманітність та неповторність природних форм, що зустрічаються по всій Європі, зумовила розробку гнучкої системи критеріїв. Туристичні шляхи, що підлягають сертифікації, розглядаються на трьох рівнях: по-перше, за 4-х кілометровими відрізками (орієнтовно 1 година проходження); по-друге, за добовими відрізками (етапами); по-третє, за всією протяжністю маршрута. Багаторівнева оцінка маршрута, що пройшов повну сертифікацію, гарантує привабливість стежки та можливість отримання туристами різноманітних вражень. Кожен 4-х кілометровий відрізок тестують та оцінюють за 23-а критеріями відбору [3]. Для отримання сертифікату необхідно досягти мінімум 11 балів на кожному 4-х кілометровому відрізку. Шлях на всій протяжності

повинен відповідати всім базовим критеріям, в розрізі добових відрізків (етапів) в тому числі. Так, до критеріїв відбору по 4-х кілометровим відрізкам відносяться тип дороги (можна виставити бали для 9 різних підтипів), система інформування туристів, також оцінюється природа та краєвид, культура, враховується наявність цивілізаційних благ. Існують також критерії оцінки щоденних етапів, серед яких безпека, ступінь складності на щоденних етапах, транспорт, проживання, перевезення багажу. Критерії оцінки всього шляху наведені у таблиці 1.

Табл. 1.

Основні критерії стосовно всього шляху

<i>Основні критерії</i>	<i>Характеристика</i>
Природні стежки	Мінімум 35 % повної протяжності шляху
Нерівні, але прохідні дороги	Не більше 5 % всієї протяжності шляху, максимально 1500 м в межах одного етапу.
Дороги з твердим покриттям	Не більше 20 % повної протяжності шляху. 3000 м на одному відрізку.
На автомобільних дорогах	3% повної протяжності шляху, макс. 3000 м на одному відрізку.
Біля автомобільних доріг	10% повної протяжності шляху, макс. 3000 м на одному відрізку.
Маркування	На повній протяжності шляху.
Різноманітність	Принаймні 2 зміни формації на 8 км.
Потенціал можливих вражень	Принаймні 4 атрактивні точки на 8 км
Інтенсивно експлуатоване навколишнє середовище	10% повної протяжності шляху, макс. 3000 м на одному відрізку.
Зручний для туристів вхід та вихід на початковій та кінцевій точці шляху	Хоча б один інформаційний стенд про шлях, мін. на двох мовах (національна +1 з наступних: англійська, французька або німецька).
Транспортне сполучення на початковій та кінцевій точці шляху.	Мінімально 2 рейси громадського транспорту на добу.

Складено за матеріалами ERA [3]

Логотип "Leading Quality Trails – Best of Europe" за короткий проміжок часу став вже визнаним брендом у туристичному середовищі. Його можна використовувати як для транскордонних, так і для внутрішніх (національних) шляхів. Логотип є водночас і відзнакою, і прозорим путівником для вдосконалення інфраструктури туристичного шляху. Критерії можна використовувати у якості чек-листа, вони корисні навіть

для тих регіонів, які тільки планують створювати власну мережу пішохідних маршрутів. В тих державах, де вже існує мережа туристичних шляхів, така система тільки підсилить розвиток пішого туризму. Україна також намагається долучатися до процесу активізації пішохідного туризму, задля чого силами волонтерів-маркувальників в Українських Карпатах здійснюється проект маркування туристичних маршрутів відповідно європейських рекомендацій [2].

На даний час існує 14 стежок, які пройшли сертифікацію та отримали знак "Leading Quality Trails – Best of Europe". Ці стежки мають довжину від 46 до 400 км, серед європейських країн за кількістю відзначених стежок лідирують Німеччина та Греція, сертифіковані маршрути є також у Австрії, Бельгії, Данії, Люксембурзі, Португалії та Швеції. Так, наприклад, першою в Греції знак якості отримала гірська стежка Меналон (назва дана за однойменним гірським хребтом). Стежка простягається на 75 км від Стемниці до Лангадії в Аркадії, в центрі Пелопонеса (Греція). Маршрут Меналон Трейл проходить всіма історичними і культурними елементами зони і пов'язаний з іншими пішохідними стежками. Траса ділиться на 8 щоденних етапів, докладні описи яких разом з детальними картами можна знайти на домашній сторінці Меналон Трейл [4]. Останньою у 2017 році пройшла категоризацію та отримала відповідний знак ще одна грецька пішохідна стежка під назвою Урса, яка простягається лише на 40 км навколо невеличкого міста Мецово, розташованого в гірській місцевості Пінд.

Висновки з проведеного дослідження. Концепція транс'європейських пішохідних туристичних маршрутів має за мету ще більше об'єднати Європу. В свою чергу, національні мережі є потужним каталізатором для розвитку в'їзного і внутрішнього туризму, засобом пізнання потенціалу власної країни. Сьогодні українці мають ще більше можливостей пішки подорожувати Європою та застосовувати культуру пішохідного туризму у себе вдома.

Список використаних джерел:

- 1) Колотуха О. В. Геопросторова організація спортивного туризму: Монографія. / О. В. Колотуха. - Кіровоград: ФО-П Александрова М.В.: 2015 - 448 с.
- 2) Меліка І. Маркування туристичних маршрутів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://igormelika.com.ua/shhodennik-mandrivnika/markuvannya-turistichnix-marshrutiv-03-09-08-09>
- 3) Піший туризм в Європі: сайт Європейської асоціації пішохідного туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.era-ewv-ferp.com/walking-in-europe/>.
- 4) Сайт пішохідного маршруту Меналон Трейл [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menalontrail.eu>
- 5) Traildino - База даних пішохідних стежок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.traildino.com/>

Список использованных источников

- 1) Колотуха А. В. Геопространственная организация спортивного туризма: Монография. - Кіровоград: ФО-П Александрова М. В.: 2015 - 448 с.

- 2) Мелика И. Маркировка туристических маршрутов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://igormelika.com.ua/shhodennik-mandrivnika/markuvannya-turistichnix-marshrutiv-03-09-08-09>
- 3) Пеший туризм в Европе: сайт Европейской ассоциации пешеходного туризма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.era-ewv-ferp.com/walking-in-europe/>.
- 4) Официальный сайт тропы Меналон Трейл [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.menalontrail.eu>
- 5) Traildino - База данных пешеходных маршрутов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.traildino.com/>

References:

- 1) Kolotukha O. V. Geospatial organization of sports tourism: Monograph / O. V. Kolotukha. - Kirovohrad: FO-P Aleksandrova M.V.: 2015 - 448 з.
- 2) Melika I. Marking of tourist routes (03.09-08.09.09) [electronic resource]. – Access: <http://igormelika.com.ua/shhodennik-mandrivnika/markuvannya-turistichnix-marshrutiv-03-09-08-09>
- 3) Hiking in Europe: The site of the European Association of Hiking [electronic resource]. – Access: <http://www.era-ewv-ferp.com/walking-in-europe/>.
- 4) Official Site of The Menalon Trail [electronic resource]. – Access: <http://www.menalontrail.eu>
- 5) Traildino - Hiking Trail Database [electronic resource]. – Access: <https://www.traildino.com/>